

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-7-119-5>

УДК 364.4(477)-055.26

Шевців Ю.О.¹, Білецький О.П.²

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ФЕНОМЕН ОДИНОКОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Дослідження присвячено проблемі самотнього материнства в контексті воєнного конфлікту. Вивчаються економічні та соціальні виклики для жінок, які стають самотніми через втрату чоловіків у воєнний період. Зазначається, що воєнні дії підвищують ризик втрати робочих місць, погіршення умов праці, що призводить до фінансової нестабільності. Серед важливих аспектів є психологічний стан самотніх матерів, які зазнають соціальної ізоляції та стигми. Втрата близьких осіб та зміна звичного середовища спричиняють стрес та тривогу, загострюючи ситуацію. Дослідження рекомендує впровадження різних соціальних послуг для підтримки самотніх матерів. Зокрема, варто забезпечити доступ до освіти та професійної підготовки для підвищення їх економічної самостійності. Надання психологічної підтримки та реабілітації також відіграє важливу роль у забезпеченні психічного благополуччя. Ця стаття має значущий внесок у розуміння проблем самотнього материнства в умовах воєнного стану. Рекомендації, запропоновані авторами, сприятимуть розробці ефективних стратегій для підтримки цієї вразливої соціальної групи та забезпечення більш справедливого та безпечного суспільства.

Ключові слова: самотнє материнство, соціальний захист, пільги, військовий стан, соціальна допомога.

Shevtsiv Yuliia, Biletskyi Ostop

Lviv State University of Live Safety

THE PHENOMENON OF SINGLE MOTHERHOOD IN UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

Summary. This article presents a theoretical analysis of a pressing contemporary issue – the phenomenon of single motherhood. It explores the impact of armed conflicts on the socio-economic status of single mothers, shedding light on the economic and social challenges they face during wartime. By drawing insights from various sources and empirical data, the authors propose concrete recommendations for economic and social measures aimed at supporting and safeguarding the rights of single mothers during times of military unrest. Armed conflicts exert a significant influence on the economic status of single mothers. The loss of jobs and deteriorating work conditions result in financial hardships for this vulnerable social group. Heightened expenditures on child-rearing further burden their financial stability. Many single mothers are at a higher risk of accumulating debts and facing bankruptcy, exacerbating their economic vulnerability. The study also underscores the social and psychological ramifications of single motherhood during armed conflicts. Feelings of social isolation and stigmatization can undermine self-esteem and mental well-being. The loss of loved ones and the disruption of familiar environments due to conflict-induced displacement can induce stress and anxiety, complicating their adaptation to changing circumstances. Taking a systemic approach, the article explores various avenues for providing social services to single mothers during times of armed conflict. The authors advocate for expanding access to education and professional training to enhance the economic self-sufficiency of single mothers. Additionally, they emphasize the importance of psychological support and rehabilitation programs to address the mental health needs of this group. This research makes a significant contribution to understanding the challenges faced by single mothers during armed conflicts. The proposed recommendations serve as a foundation for policy development to support and protect the rights of this vulnerable social group. By promoting a more just and secure society, this article advances awareness regarding the needs and issues of women experiencing single motherhood amidst armed conflicts.

Keywords: single motherhood, social protection, benefits, martial law, social assistance.

Постановка проблеми. Під час військових дій та воєнного стану самотні матері є однією з найбільш вразливих категорій населення і потребують належного соціального захисту з боку державних органів. Соціальна підтримка самотніх матерів в Україні залишається актуальним питанням соціальної політики нашої держави.

В Україні на початок 2021 року майже 120 тисяч сімей виховували дітей без другого партнера й отримували грошові виплати від держави. Право на таку допомогу мають не всі. Фактично самотніх матерів та батьків у 10 разів більше – близько мільйона. Це майже кожна п'ята

сім'я з дітьми. У 96% випадків мова йде саме про самотніх мам [1].

Варто зауважити, що в умовах воєнного стану значна кількість матерів та дітей опинилися під окупацією країни-агресора. За таких умов виникли проблеми з наданням їм соціальної підтримки та моніторингу тенденцій феномену самотнього материнства на окупованих територіях. У результаті воєнних дій значна кількість самотніх матерів з дітьми стали переселенцями, в тому числі на терени сусідніх держав. Це загострило проблему ведення обліку таких сімей, і як наслідок, надання їм державної підтримки.

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9480-8996>

² ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-9944-6541>

Якщо не зважати на зміну соціальної ситуації у державі в умовах воєнного стану, зростання кількості матерів одиначок безпосередньо пов'язане з трансформацією шлюбно-сімейних відносин, внаслідок зміни моральних норм у царині взаємовідносин статей, значним поширенням дошлюбних зв'язків, зміною традиційних сімейних ролей чоловіка та дружини, невідповідністю молоді до шлюбу, зростанням вимог до шлюбного партнера та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Оскільки серед монобатьківських сімей, як правило, домінують «материнські» сім'ї, то проблеми їхнього соціального статусу і матеріального стану розглядаються в межах гендерних досліджень Калабіхіної І., Кіблицької М. та інших.

Різні аспекти проблеми соціального захисту населення висвітлюються у наукових розвідках Бандур С., Батигіної К., Болотіної Н., Борецької Н., Ващенко К., Дзьонь А., Мокляк М., Новікової О., Палій О., Підвальної Ю., Кравченко М., Кравченко О., Петрос О., Піщуліної О., Савченко О., Саєнко Ю., Семигіної Т., Сташківка Б., Скуратівського В., Ситніка П., Троциньського В., Щербакова О., Ярош Н. та ін.

Організація роботи соціальних служб з одинокими матерями представлена у дослідженнях Іванова О., Карнаух А., Кляпець О., Кравченко Т. та ін.

Аналіз наукових праць дослідників у галузі теорій становлення самотнього материнства свідчить про необхідність комплексного вивчення цієї проблеми з погляду таких наук, як соціологія, соціальна робота, психологія, правознавство.

Метою статті є розгляд особливостей та тенденцій соціального захисту одиноких матерів в Україні в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблематика сімей самотніх матерів у нашій країні не нова, але розширення причин і джерел їх утворення роблять ці проблеми більш складними й, відповідно, потребують всестороннього вивчення.

Народження дитини незаміжньою жінкою в минулому столітті вважалося соціально-аномальним явищем, і було неприйнятним з точки зору тогочасної суспільної моралі. Тепер це табу знято, кількість позашлюбних народжень збільшилася. Демографічні тенденції свідчать про те, що кількість сімей одиноких матерів буде зростати.

Чинне законодавство України не містить єдиного підходу до визначення поняття «одинокі матір». Цей термін застосовується в залежності від того, на які правовідносини він поширюється. Термін «одинокі матір» на законодавчому рівні не визначено, проте відповідно до п. 9 Постанови пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами трудових спорів» від 6 листопада 1992 р. № 9, одинокою матір'ю вважають жінку, яка не перебуває у шлюбі та у свідцтві про народження дитини якої відсутній запис про батька дитини або запис про батька зроблено у встановленому порядку за вказівкою матері; вдову; іншу жінку, яка виховує і утримує дитину сама [4].

Основним гарантом прав дитини в нашій державі є Конституція України. Основний Закон закріплює норму, що стрижнем забезпечення прав дитини у нашій державі є принцип, що діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а

також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Окрім того, Конституція гарантує: правовий захист, матеріальну і моральну підтримку материнства і дитинства (стаття 24); охорону сім'ї, дитинства, материнства і батьківства державою (стаття 51); переслідування за законом будь-якого насильства над дитиною та її експлуатації; утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (стаття 52); право на освіту (стаття 53) та ін. Базовими кодексами забезпечення прав сімей з дітьми, а також дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, є Сімейний (СК), Кримінальний (КК), Цивільний (ЦК) кодекси України; основними законами: «Про охорону дитинства», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про соціальні послуги» та ін.

Суб'єктами соціальної підтримки сімей одиноких матерів можуть стати родичі, друзі, підприємства і організації, на яких працюють члени сім'ї, держава, церква, приватні особи, і, нарешті, соціальні служби.

Об'єктами соціальної підтримки є не всі і не будь-які неповні сім'ї, а лише ті, які дійсно потребують цього, які не в змозі самотійно впоратися із труднощами і проблемними ситуаціями, які виникають у їхньому житті. Зокрема, Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» закріплює перелік осіб, які мають право на державну допомогу. По перше, це одинокі матері (які не перебувають у шлюбі), одинокі усиновлювачі, якщо у свідцтві про народження дитини або документі про народження дитини, виданому компетентними органами іноземної держави, за умови його легалізації в установленому законодавством порядку (рішенні про усиновлення дитини), відсутній запис про батька (матір) або запис про батька (матір) проведено в установленому порядку органом державної реєстрації актів цивільного стану за вказівкою матері (батька, усиновлювача) дитини. По друге, матір (батько) дітей у разі смерті одного з батьків, які не одержують на них пенсію в разі втрати годувальника або соціальну пенсію. Якщо одинока мати, одинокий усиновлювач, мати (батько) у разі смерті одного з батьків зареєстрували шлюб, то за ними зберігається право на отримання допомоги на дітей, які народилися чи були усиновлені до шлюбу, якщо такі діти не були усиновлені чоловіком (дружиною) [9].

Правовою основою соціального захисту одиноких жінок з дітьми є «Сімейний кодекс України», Закони України «Про охорону дитинства», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям, Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо посилення соціального захисту багатодітних і неповних сімей» тощо. Проте, слід зауважити, що конкретний нормативно-правовий акт, який би визначав соціальні права, соціальні допомоги, пільги, послуги, які надаються неповним сім'ям відсутній, що є негативним моментом, оскільки нечіткість,

невизначеність нормативного регулювання соціального захисту неповних сімей призводить до порушення їх основних прав [3].

Фахівці попереджають, що не слід ототожнювати поняття «одинокий батько/мати» та «особа, яка самостійно виховує дитину». У чинному законодавстві зміст поняття «особа, яка самостійно виховує дитину» також не розкривається. При цьому, це поняття є ширшим, ніж поняття одиноких батьків. Із практичної точки зору це означає, що підтвердити самостійне виховання дитини можна на основі таких документів: акту, складеного соціально-побутовою комісією, створеною первинною профспілковою організацією; довідки зі школи (садочка) про те, що другий з батьків не бере участі у вихованні дитини; довідки про перебування другого з батьків на стаціонарному лікуванні і неможливості брати участь у вихованні та утриманні дитини [11].

З 24 лютого 2022 року відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні введено режим воєнного стану. Постановою Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 р. № 214 «Деякі питання надання державної соціальної допомоги та пільг на період введення воєнного стану» встановлено, що на період введення воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування, надання державної соціальної допомоги здійснюється з урахуванням таких особливостей: допомога на дітей одиноким матерям продовжується на період введення воєнного стану та одного місяця після припинення чи скасування і виплачується за повний місяць без звернення особи до структурних підрозділів з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських рад міст обласного значення, районних у містах (у разі їх утворення) рад.

Згідно із Законом України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», одиноким матерям у 2023 році виплачують види грошової допомоги: на дітей до 6 років – 2272 грн; на дітей від 6 до

18 років – 2833 грн; на студентів стаціонару віком від 18 до 23 років – 2684 грн [8].

Аналізуючи державні виплати на дітей одиноким матерям у 2021–2023 роках, можна спостерігати тенденцію до їх збільшення.

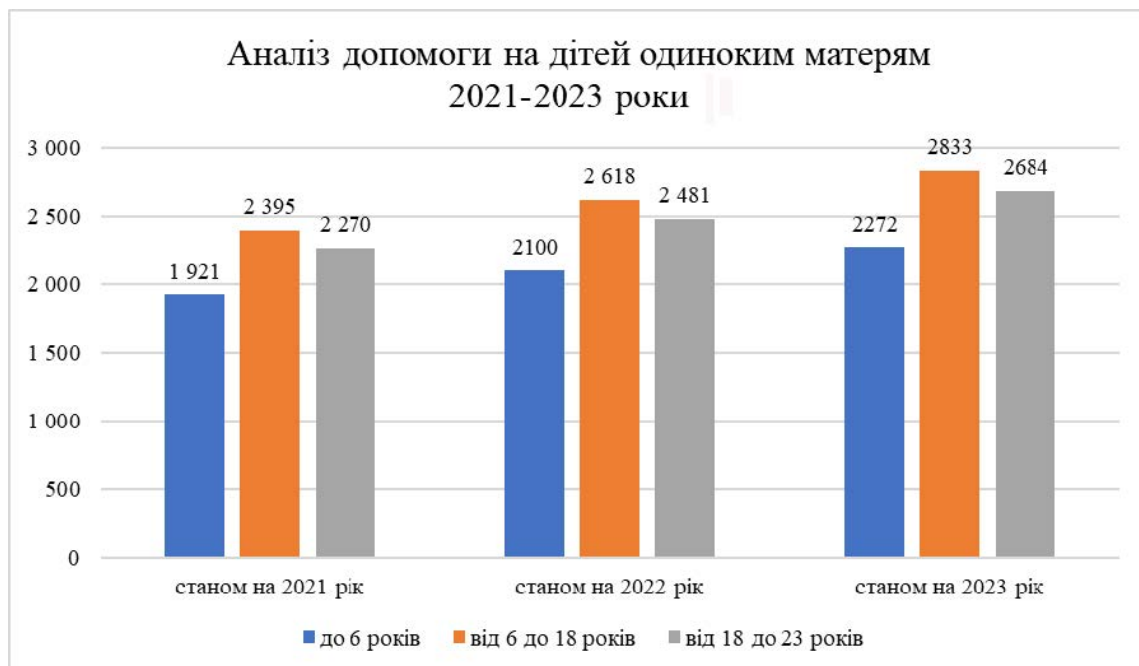
Допомогу одиноким матерям визначають як різницю між 100% прожиткового мінімуму на дитину відповідного віку та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одного члена сім'ї [2].

Під час війни матерям із малолітніми дітьми стало ще складніше. По перше, багато жінок, навіть якщо вони у шлюбі, де-факто є одинокими матерями, так як чоловіки вступили до лав ЗСУ. І якщо з фінансовою стороною в цих родинах може не бути проблем, то психологічно таким жінкам дуже важко, адже відповідальність за дитину повністю покладається на жіночі плечі.

По друге, чимало жінок, на жаль, овдовіли через війну. Так, за інформацією Департаменту з питань захисту прав дітей та забезпечення стандартів рівності Національної соціальної сервісної служби 6447 дітей під час війни залишилися без батьківського піклування з різних причин, з них 1233 дитини залишилися без батьківського піклування у зв'язку зі смертю обох батьків, або смертю одного з батьків [5].

Провідною у забезпеченні сім'ї є роль чоловіка-батька дітей. За його відсутності роль «годувальника» бере на себе держава. В Австралії, наприклад, розмір виплати для сімей одиноких батьків навіть формально прив'язаний до величини середнього заробітку працівника чоловічої статі. Таким чином, значну частку державної допомоги монобатьківські сім'ї отримують у вигляді соціальних виплат [6].

Життя одиноких матерів сповнене великою кількістю особистісних та соціальних труднощів. Дослідники виокремлюють безліч проблем з якими стикаються матері з дітьми, які не мають чоловіків. До найголовніших відносять: соціально-економічні, соціально-педагогічні та соціально-психологічні. Соціально-економічні

ні проблеми виявляються у тому, що більшість жінок не мають можливості заробляти достатньо, для того, щоб забезпечувати себе і свою дитину. Якщо в звичайній сім'ї заробляє тільки один член сім'ї, тобто українець із середньостатистичною зарплатою, така сім'я вже є малозабезпеченою. У неповних же сім'ях така ситуація збільшується ще і тим, що, як правило, ця єдина зарплата є ще і «жіночою». Середня зарплата жінки в цілому по Україні нижча, ніж у чоловіків [12].

Центром соціальних досліджень Сумського державного університету проводилося опитування на тему «Оцінка потреб жителів Сумської області в умовах воєнного стану (квітень 2022)», у період з 4 до 17 квітня 2022 року. Всього методом онлайн анкетування опитано 394 цивільні особи. Дослідження охопило різні групи потреб (фізіологічні, потреби в безпеці та зайнятості), доступ до послуг (гуманітарна допомога, фінансова допомога, працевлаштування, навчання, медична і психологічна допомога, догляд вдома, догляд за дітьми, юридична та інформаційна підтримка), а також стан громадської активності після повномасштабного вторгнення росії в Україну [7]. Матерів одначок виокремлюють разом з категорією багатодітних сімей. Серед вразливих груп населення найчастіше відчуття небезпеки переживають 54,8% багатодітних сімей / матерів одначок. Серед них 27% втратили роботу і 46,7% з них – багатодітні сім'ї / матері одначки.

Актуальні потреби в послугах є в наступних сферах у багатодітних сімей/матерів одначок є наступними. Гуманітарну допомогу потребують 70,4%; фінансову допомогу – 90%; працевлаштування – 72%; навчання – 30%; психологічну допомогу – 40,9%; послугу догляду за дітьми – 40%; юридичну підтримку – 19%; інформаційну підтримку – 54,5%.

Ще однією проблемою, з якою зіштовхнулися матері під час війни, є народження дитини за межами України. Якщо матір не має можливості підтвердити факт того, що вона є одинокою матір'ю, рішення про призначення їй допомоги на дитину ухвалює місцевий орган соціального захисту населення. Для цього необхідний висновок про початкову оцінку потреб дитини та сім'ї від центру соціальних служб. У висновку має бути підтвердження сумісного проживання матері та дитини. Документ про народження має бути легалізований в Україні.

З грудня 2022 року в Україні з'явилася можливість отримання додаткової допомоги від УВКБ (Управління Верховного комісара у справах біженців) ООН для вразливих категорій осіб ВПО (внутрішньо переміщені особи), постраждалих від військових дій та тих, хто повернувся до свого постійного місця проживання в певні регіони України. Доцільно звернути увагу, що матері, які не виїжджали з місця проживання та не отримували жодних виплат, такою можливістю не можуть користуватися.

Основною метою державної політики України в питанні подолання проблем одинокого материнства останніх років є впровадження моделі державної політики, яка дала свої позитивні плоди в країнах західної демократії. Зокрема, держава відіграє величезну роль в емансипації жінок та розвитку такої варіативної моделі сім'ї

як «самотнє материнство». Державні структури з кожним роком збільшують розмір допомоги одиноким матерям, що дає жінкам фінансову впевненість у завтрашньому дні. З кожним роком держава все ближче підходить до рішення, щоб повністю забезпечувати одиноких матерів, як це відбувається в розвинених країнах. Державна політика спрямована на розробку моделей соціально-реабілітаційного характеру.

Аналізуючи закордонний досвід соціальної роботи з сім'ями, які потребують соціальної підтримки, варто згадати національну добровільну програму «Контактна модель роботи з сім'єю», яка почала діяти в Швеції з 1982 р. Суть її полягає в тому, що місцеві комітети соціального забезпечення підбирають сім'ї або окремих осіб для надання підтримки іншим сім'ям, що знаходяться у скрутному становищі. Підібрані особи – це звичайні люди без професійного досвіду, але здатні контактувати, підтримувати чи допомогати іншим. Варто зазначити переваги цієї моделі у роботі з одинокими матерями, які потребують не тільки матеріальних виплат, але й залучення до жінок суспільних процесів, вироблення пріоритетів і життєвих цінностей. Маючи можливість спілкування з іншими сім'ями, матері можуть спостерігати за прикладами виховання дітей.

У Скандинавських країнах підтримка одиноких батьків (насамперед матерів) полягає у наданні жінкам можливості поєднання участі в оплачуваній зайнятості і виконання обов'язку з догляду за дітьми. Наявна соціальна модель дозволяє продовжувати виконувати роль матері у разі розлучення або овдовіння з мінімальними економічними втратами. Досить тривала частина відпусток, що надаються у період після народження дитини (до 18 місяців), високооплачувані. У Фінляндії, Данії, Швеції та Ісландії позасімейне піклування про дітей є частиною соціального права. Коли дитина досягає певного віку, батьки можуть розраховувати на її гарантоване влаштування до дитячого дошкільного закладу [13].

З початком російсько-української війни центральною проблемою для сусідів України стала проблема біженців. Тисячі жінок з дітьми втікали від воєнного лихоліття. Наприкінці 2022 року лише у Польщі перебували 950 тисяч біженців. Влітку в країні, за даними бази наданих PESEL (ідентифікаційний код в Польщі), проживало 1,4 мільйона українських втікачів від війни. А ще до 1,3 мільйона наших громадян перебували в Польщі до початку повномасштабного вторгнення. Отже, загалом у Польщі станом на 2023 рік перебували 2,3 мільйона українців. 90% біженців – жінки та діти [10].

Сусідні країни здійснюють низку організаційних заходів для вирішення проблем українських біженців, серед яких важливе місце займає допомога одиноким матерям. Важливе місце у соціальній підтримці в Польщі відіграють центри для одиноких матерів, чернечі громади, недержавні організації, а також державні установи соціального захисту. Такого роду центри надають притулок матерям і вагітним жінкам, які опинилися в складній життєвій ситуації. Мешканки цих центрів отримують психологічну, юридичну та соціальну допомогу. Послугами і житловими місцями центрів для матерів-одиначок можуть

скористатися матері з дітьми, що знаходяться на території Республіки Польща, незважаючи на їх фактичне місце реєстрації. Це означає, що вони приймають також громадян інших країн, які тимчасово перебувають у Польщі.

Одинокі матері потребують не лише фінансової допомоги, але й комплексної психологічної підтримки для подолання труднощів та покращення їх життєвого становища. Для визначення першочергових проблем одиноких самотніх матерів нами було проведено соціологічне дослідження методом анкетування, яке містить у собі 18 запитань. Вважаємо за необхідне, виокремити питання пов'язані з оцінкою потреб матерів і їх матеріальним становищем, оцінкою стану задоволеності в наданні соціальних послуг у державі. Основною метою дослідження було виявлення проблем одиноких матерів та їх потреб у матеріальній та психологічній підтримці.

В дослідженні брали участь 32 респондента. Вибірка респондентів становила: вікова категорія 18-24 років – 6 респондентів (18,75%), 25-35 років – 16 респондентів (50%), 36-55 років – 10 респондентів (31,25%).

За даними анкетування на питання оцінки власного матеріального становища респонденти відповіли наступним чином: 15 осіб (46,87%) відзначили його, як мінімальне, ще 11 осіб (34,38%) – достатнє, 6 осіб (18,75%) – високе.

Ми попросили вказати основне джерело доходів сім'ї. 18 осіб (56,25%) вказали відповідь – власна зарплата, 2 особи (6,25%) – підприємництво (власний бізнес), 9 осіб (28,13%) вказали, що основним джерелом є зарплата інших членів сім'ї. Варто звернути увагу на те, що тільки 3 респонденти відповіли – соціальні виплати на матерів однакові. Ми попросили оцінити економічне становище жінок та відповідно отримали такі результати: 15 осіб (46,87%) відзначили, як мінімальне, ще 11 осіб (34,38%) – достатнє і 6 осіб (18,75%) – високе.

З наведених даних можна прослідкувати взаємозв'язок між видом діяльності та станом матеріального становища матерів. Результат такого явища – наслідки складних життєвих обставин та труднощів, у яких опиняються матері-одиначки.

На запитання «Чи допомагає батько дитини (дітей) матеріально?» отримано наступні відповіді: 26 матерів (81,25%) категорично відповіли – ні, але варто звернути увагу, 6 (18,75) відповіли – так. Дані результати є суперечливими стосовно визначення статусу одначки, адже це жінки, які виховують дитину (дітей) самостійно, батько не визнаний, або записаний зі слів матері, а жінки отримують соціальні пільги та виплати.

Задля виявлення основних проблем одиноких матерів та подальшого їх вирішення слугувало

питання «Яка проблема є першочерговою для Вас?». 21 респондентка (65,63%) відповіли – мінімальні грошові виплати, 4 (12,5%) зазначили головною проблемою наявність не постійного місця праці, ще 4 (12,5%) – відсутність власного житла, 1 (3,13%) – неналежний соціальний супровід з боку держави. У графі «інше» також зазначили необхідність у психологічній підтримці та вирішення проблеми із стосунками з дитиною – 1 особа (3,13%).

Аналіз проведеного нами дослідження свідчить, що одинокі матері потребують не тільки матеріальної допомоги, але й комплексної психологічної підтримки, віри у щасливе майбутнє, можливість подальшого навчання, духовний розвиток та ін. Пропозиції можуть бути втілені через: мобільні курси, навчально-консультативні пункти, лекторії, дискусійні клуби, вечірні жіночі та юнацькі гінмазії, психологічний театр мініатюр, різноманітні комунікативні тренінги.

Отже, воєнний конфлікт суттєво впливає на соціальний та економічний статус одиноких матерів, ставлячи їх перед великими викликами. Самотужки виховуючи дітей під час воєнних дій, одинокі матері зіштовхуються з низкою економічних і соціальних проблем. Ця категорія жінок потребує додаткової підтримки та захисту для забезпечення економічної та соціальної інтеграції. І не тільки з боку державних структур, але й зі сторони громадських організацій.

Висновки. Основними нормативно-правовими положеннями захисту прав одиноких матерів в Україні є норми ст. 3 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», ст. 51 Конституції України, ст. 10 і ст. 19 Закону України «Про відпустки», положення законів України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» та «Про охорону дитинства».

Світовий досвід свідчить про доцільність надання фінансової одиним матерям, адже це полегшує їх становище в складний час воєнного лихоліття. Оскільки бідність тісно пов'язана з величиною родини, то сімейні виплати повинні бути адресними і надаватися найбільш вразливими категоріями сімей.

За даними опитування можна прослідкувати взаємозв'язок між видом діяльності та станом матеріального становища матерів. Результат такого явища – наслідки складних життєвих обставин та труднощів у яких опиняються матері-одиначки. Найбільша кількість респондентів зазначає, що мінімальні грошові виплати є найбільшою проблемою для них. Крім того, важливими чинниками є наявність не постійного місця праці, відсутність власного житла, неналежний соціальний супровід з боку держави, необхідність у психологічній підтримці та вирішення проблем у стосунках з дитиною.

Список літератури:

1. Дутчак О., Ткалич А. Одинокі матері в Україні. Бідність, порушення прав та потенціал до протесту. URL: <https://commons.com.ua/ru/odinoki-materi-v-ukrayini-bidnist-porushennya-prav-ta-potencial-do-protestu/> (дата звернення: 15.05.2023).
2. Виплати одиним матерям у 2023 році: хто і скільки отримає. URL: <https://breezee.com.ua/vyplaty-odnyokym-materiam-u-2023-rotsi-khto-i-skilky-otrymaie-1686112641> (дата звернення: 08.06.2023).
3. Кравченко О.О. До питання надання соціальних послуг одиним матерям в Україні. *Науковий збірник НУ «Чернівецька політехніка». Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія.* 2018. № 2 (12). С. 61.
4. Одинока мати: статус, права та пільги. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0016697-16#Text> (дата звернення: 15.05.2023).

5. Одинокі матері в декреті – одна із найвразливіших категорій населення. URL: <https://www.ukrwings.org.ua/statti/odinoki-materi-v-dekreti/> (дата звернення: 26.05.2023).
6. Підвальна Ю., Дзьонь А. Соціальна підтримка одиноких матерів: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Журнал УДПУ імені Тичини. Соціальна робота та соціальна освіта*. 2018. Вип. 1. С. 40.
7. Потреби жителів Сумської області в умовах воєнного стану (квітень 2022). URL: <https://rozbudova.org/novyny/potreby-zhyteliv-sumskoyi-oblasti-v-umovah-voennogo-stanu-kviten-2022-2/> (дата звернення: 22.05.2023).
8. Про внесення змін до Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми : Постанова Кабінету Міністрів України від 06 січня 2023 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.06.2023).
9. Про державну соціальну допомогу сім'ям з дітьми : Закон України від 21.11.1992 № 2811-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 5. С. 21.
10. Скільки українських біженців перебуває у Польщі і як вони впливають на країну. URL: <https://texty.org.ua/fragments/108588/skilky-ukrayinskyh-bizhenciv-perebuvaie-u-polshi-i-yak-vony-vplyvayut-na-krayinu/> (дата звернення: 08.06.2023).
11. Соціальний захист: як підтвердити статус матері-одиначки. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/sotsialnij-zakhist-jak-pidtverditi-status-materi-odinachki.html> (дата звернення: 16.05.2023).
12. ЩербакOVA О. Соціальне становище одиноких матерів у сучасній Україні. *Студентський науковий вимір соціально-психологічних проблем сьогодення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Ніжин, 26 квітня 2017 р.). Ніжин : НДУ, 2017. С. 257.
13. Rector R. Next Steps in Welfare Reform. URL: <http://www.heritage.org/Research/Welfare/Test041102.cfm> (дата звернення: 13.05.2023).

References:

1. Dutchak O., Tkalych A. (2021) Odyynoki materi v Ukraini. Bidnist, porushennya prav ta potentsial do protestu [Single mothers in Ukraine. Poverty, rights violations and the potential for protest]. Available at: <https://commons.com.ua/ru/odinoki-materi-v-ukrayini-bidnist-porushennya-prav-ta-potencial-do-protestu/> (accessed May 15, 2023).
2. Vyplaty odyynokym materyam u 2023 rotsi: khto i skil'ky otrymaye (2023) [Payments to single mothers in 2023: who will receive and how much]. Available at: <https://breezee.com.ua/vyplaty-odyynokym-materiam-u-2023-rotsi-khto-i-skilky-otry-maie-1686112641> (accessed June 8, 2023).
3. Kravchenko O.O. (2018) Do pytannya nadannya sotsialnykh posluh odyynokym materyam v Ukraini [Regarding is the provisions of the social service, the single Mother named after Ukraine]. *Naukovyy zbirnyk NU "Chernihivska politekhnika". Problemy sotsial'noyi roboty: filozofiya, psykholohiya, sotsiolohiya*, no. 2 (12), p. 61.
4. Odyynoka maty: status, prava ta pilhy (2016) [Single mother: status, rights and benefits]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0016697-16#Text> (accessed May 15, 2023).
5. Odyynoki materi v dekreti – odna iz nayvrazlyvishykh katehoriy naseleennya (2023) [Single mothers on maternity leave are one of the most vulnerable categories of the population]. Available at: <https://www.ukrwings.org.ua/statti/odinoki-materi-v-dekreti/> (accessed May 26, 2023).
6. Podvalna Yu., Dzion A. (2018) Sotsial'na pidtrymka odyynokyykh materiv: vitchyznyany ta zarubizhnyy dosvid. [Social support of single mothers: domestic and foreign experience]. *Journal of Tychnyna UDPU. Social work and social education*, vol. 1, p. 40.
7. Potreby zhyteliv Sumskoyi oblasti v umovakh voyennoho stanu (kviten 2022) (2022) [The needs of the residents of the Sumy region under martial law (April 2022)]. Available at: <https://rozbudova.org/novyny/potreby-zhyteliv-sumskoyi-oblasti-v-umovah-voennogo-stanu-kviten-2022-2/> (accessed May 22, 2023).
8. Pro vnesennya zmin do Poryadku pryznachennya i vyplaty derzhavnoyi dopomohy simyam z ditmy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 06 sichnya 2023 r. № 11 (2023) [On amendments to the Procedure for the appointment and payment of state aid to families with children: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 6, 2023 No. 11]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2023-%D0%BF#Text> (accessed June 1, 2023).
9. Pro derzhavnu sotsialnu dopomohu simyam z dit'my: Zakon Ukrainy vid 21.11.1992 № 2811-XII (1992) [On state social assistance to families with children: Law of Ukraine dated November 21, 1992 No. 2811-XII]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukrain*, 1993, no. 5, art. 21.
10. Skilky ukrayinskykh bizhentsiv perebuvaie u Polshchi i yak vony vplyvayut na krayinu (2022) [How many Ukrainian refugees are in Poland and how do they affect the country]. Available at: <https://texty.org.ua/fragments/108588/skilky-ukrayinskyh-bizhenciv-perebuvaie-u-polshi-i-yak-vony-vplyvayut-na-krayinu/> (accessed June 8, 2023).
11. Sotsial'nyy zakhyst: yak pidtverdyty status materi-odynachky (2022) [Social protection: how to confirm the status of a single mother]. Available at: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/sotsialnij-zakhist-jak-pidtverditi-status-materi-odinachki.html> (accessed May 16, 2023).
12. Shcherbakova O. (2017) Social situation of single mothers in modern Ukraine. [Social situation of single mothers in modern Ukraine]. *Student scientific dimension of social and psychological problems of today: Mizhnarodna naukovopraktichna konferenciya* (Nizhin, April 26, 2017). Nizhin NSU: FOP Lisovtsia O.B. (in Ukrainian)
13. Rector R. Next Steps in Welfare Reform (2015) [Rector R. Next Steps in Welfare Reform]. Available at: <http://www.heritage.org/Research/Welfare/Test041102.cfm> (accessed May 13, 2023).